

Утебаев Е.К., Айдарова А.А.,
Стамгазинова С.С.,
Байгундинов Е.Н.

**Медициналық қылмыстық
құқық бұзушылықтардың
алдын алу мәселелері**

Бұл ғылыми мақалада авторлар медицина қызметкерлерінің өзінің кәсіби қызметі саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды қарастырып, олардың алдын алу мәселелеріне көңіл бөлген. Медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтардың жасалу себептері (детерминант) анықталып, алдын алу шараларын жетілдіру бойынша авторлық көзқарас берілген. Авторлар медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтың нақты әлеуметтік хал-ахуалын ескере отырып, ескерту шараларын ұсынуға тырысқан. Сонымен қатар ҚР ҚК ерекше бөлімінің баптарына заңи талдау жасап, медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілікті қатаңдату мәселелері бойынша ұсыныстар жасалды.

Түйін сөздер: медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтар, теріс қылық, заңсыз түсік жасау, заңсыз медициналық және фармацевтикалық қызмет, науқасқа көмек көрсетпеу, қылмыстылықтың алдын алу.

Utebaev E.K., Ajdarova A.A.,
Stamgazinova S.S.,
Bajgundinov E.N.

**Problems of the prevention of
medical criminal offenses**

In this scientific article authors consider criminal offenses in the sphere of professional activity of health workers and their preventions. The reasons (determinants) are defined of commission medical an offense and is given author's classification by improvement of the prevention medical criminal an offense. Including authors do the legal analysis to articles of special part of the criminal code of Kazakhstan, and suggest to toughen punishments for medical offenses.

Key words: medical criminal offenses, offense, illegal abortion, not assistance to the patient, preventions of crime.

Утебаев Е.К., Айдарова А.А.,
Стамгазинова С.С.,
Байгундинов Е.Н.

**Проблемы предупреждения
медицинских уголовных
правонарушений**

В данной научной статье авторы рассматривают уголовные правонарушения в сфере профессиональной деятельности медицинских работников и их предупреждения. Определены причины (детерминанты) совершения медицинских правонарушений и дана авторская классификация по совершенствованию предупреждения медицинских уголовных правонарушений. В том числе авторы делают юридический анализ статьям особенной части УК РК и предлагают ужесточить наказания за медицинские правонарушения.

Ключевые слова: медицинские уголовные правонарушения, проступок, незаконный аборт, неоказание помощи больному, предупреждения преступности.

**МЕДИЦИНАЛЫҚ
ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ
БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ
АЛДЫН АЛУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Бүгінгі таңда медицина ғылымының дамуы, жетістіктері түрлі аурулармен күресуге, тіпті адам өмірін ұзартуға мүмкіндік тудырып отырғаны рас. Дегенмен, медицинаның дамуы өз кезегінде қоғамға қауіпті әрекеттердің пайда болуына себеп болып отырғаны айқын. Мысалы, медицина саласында жиі кездесетін медицина қызметкерлерінің өз ісіне салғырт қарауы, немқұрайлығы салдарынан АИТВ/ЖИТС жұқтыру, ана мен сәби өлімі және т.б. қылмыстық құқық бұзушылықтар саны өсуде және бұл статистика жылдан-жылға көбеймесе азайып отырған жоқ.

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес «Әркімнің жеке өміріне қол сұғылмауына, өзінің және отбасының құпиясы болуына, ар-намысы мен абыройлы атының қорғалуына (18-бап), денсаулығын сақтауға құқығы бар (29-бап)» – делінген [1]. Осыған сәйкес құқықтық ғылым халыққа медициналық қызмет көрсету аясында түрлі қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу шараларын жетілдіру мақсатын алға қойып отыр. Осыған сәйкес 2015 жылдың 1 қаңтарынан бастап заңды күшіне енген ҚР Қылмыстық Кодексіне жаңа «Медициналық қылмыстық құқық бұзушылықтар» бөлімі енгізілді. Бұл бөлім медицина немесе фармацевтика жұмыскерінің кәсіптік міндеттерін тиісінше орындамауы, клиникалық зерттеулер жүргізу тәртібін және профилактиканың, диагностиканың, емдеудің және медициналық оңалтудың жаңа әдістері мен құралдарын қолдану тәртібін бұзу, заңсыз түсік жасау, науқасқа көмек көрсетпеу, дәрігерлік құпияны жария ету, заңсыз медициналық және фармацевтикалық қызмет және есірткі немесе психотроптық заттарды алуға құқық беретін рецептілерді немесе өзге де құжаттарды заңсыз беру не оларды қолдан жасау, жалған дәрілік заттармен, медициналық мақсаттағы бұйымдармен немесе медициналық техникамен жұмыс істеу сияқты медицина қызметкерлерінің қылмыстық жауаптылығын көздейтін қылмыстық құқық бұзушылықтармен толықтырылған [2].

Қазақстанда 10 мыңнан астам медициналық мекеме, 55 мыңнан астам дәрігер, 130 мың медициналық қызметкер бар. Соңғы жылдары статистикаға сәйкес елімізде 2010-2014 жж. аралығында ҚР ҚК-нің 114-бабы Медициналық немесе фармацевтика

жұмыскерінің кәсіптік міндеттерін тиісінше орындамауы бойынша 1300 қылмыстық іс тіркелсе, 2015 жылдың өзінде 633 іс тіркелген, соның ішінде 318-бап «Клиникалық зерттеулер жүргізу тәртібін және профилактиканың, диагностиканың, емдеудің және медициналық оналтудың жаңа әдістері мен құралдарын қолдану тәртібін бұзу» бойынша 6-іс тіркелген, 319-бап «Заңсыз түсік жасау» фактісі бойынша 49 іс тіркелген [3].

Өкінішке орай, ақ халаттылардың үстінен түсіп жатқан шағымдар қарқын алуда. Дәрігерлердің біліксіз медициналық көмек көрсетуі мен емдеу тәсілін дұрыс таңдамауынан емделушілердің өлуі мен денсаулықтарына ауыр зиян келіп жатқаны тағы бар. Мысалы, медицина қызметкерлерінің өз ісіне салғырт қарауының кесірінен кей адамдар мүгедекке айналып жатса, кейбіреуі дүниеден де өтіп жатқаны бар. 2015 жылы қыркүйек айында Қарағанды облыстық балалар ауруханасында 2 және 5 жастағы балаларға егетін дәрілік препаратты медбике шатастырып алған, осы Қарағанды облысында 2015 жылы 30 мамырында 76 жастағы зейнеткердің жарасын тігу кезінде, дәке тампонының бір бөлігі денесінде қалып кеткен.

Тарихи тәжірибеге сүйенер болсақ, қылмыстылықпен күресу шаралары нақты әлеуметтік хал-ахауалды ескере отырып, қоғамдық қажеттіліктерден туындайтын мәселелерді шешуден басталуы тиіс. Құқық қорғау органдары, денсаулық сақтау мекемелері, өз бетінше жұмыс істейтін дәрігерлер, тұрғындардың денсаулығын қорғаумен айналысатын қоғамдық өкілдер тұрғындарға медициналық қызмет көрсету саласындағы қылмыстармен күресудің әлеуметтік хал-ахуалы туралы хабардар болуы тиіс. Әлеуметтік хал-ахуал туралы мәліметтер қылмыстықпен күресу тұжырымдамасына енгізілуі керек. Тұрғындарға медициналық қызмет көрсету саласында жасалатын қылмыстарды детерминдендіретін кейбір факторларды қарастырып өтейік.

Медицина саласындағы қылмыстылықтың жасалуының жалпы себептеріне еліміздегі қалыптасқан экономикалық жағдай да әсер етеді. Мемлекеттің қалыптасуының алғашқы жылдарындағы нарықтық экономикаға көшу процесі қиындықтардың туындауына әкеліп соққан болатын. Осы жылдары жұмыссыздықпен кедейлік белең алды. Бұл қылмыстылықты, нашақорлықты, қоғамның тоқырауына ұшырауын және қоғамдық тұрақсыздықты тудыратын факторлар болып саналады. Аталған процесс ме-

дицина саласына да әсерін тигізеді. Тұрғындарға медициналық қызметті ақылы көрсету (өз бетінше жұмыс жасайтын дәрігерлер, жеке меншік медициналық мекемелер) дәрігер мен емделуші арасында моральды-психикалық қарым-қатынас тудырып, емделушінің медициналық қызмет көрсету сапасына материалдық тұрғыда әсер етуге мүмкіндік туғызады. Бұл жеке медицина қызметкерлерінің қызметіне заңсыз сыйақы беру фактісін көбейтеді.

Медицина қызметкерлерімен жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың көбі көп уақыт жоғары латентті болды; жәбірленушілердің өзі құқық қорғау органдарына хабар бермейді, яғни заңсыз түсік жасау, ЖИТС-инфекциясын жұқтыру, заңсыз емшілік сияқты қылмыстардың «арандатушылары» өздері болады. Сонымен қатар тергеу амалдарын жүргізу барысында дәрігерлердің кінәлілік дәрежесін дәлелдеу қиындығына да байланысты медицина қызметкерлерінің бір бөлігі қылмыстық жауаптылықтан құтылып кетіп жатады [4].

Медицина саласында қылмыстық құқық бұзушылықтардың кең тарауына заңнаманың жетілмегені де себеп болады. Жазалау қатерінен қорқу қылмыстық құқық бұзушылық жасаудан тежейді. Сондықтан, жазаны қатандату, заңнаманы әрі қарай жетілдіре түсу тиімді әдіс болып саналады.

Қылмыстық жауаптылық – қылмыстылықпен күресудің қажетті құқықтық тәсілдерінің бірі болып табылады. И.М. Гальпериннің пікірінше, қылмыстылықтың алдын алу бойынша әлеуметтік-экономикалық шаралардың маңыздылығына, тәрбиелік жұмыстың тиімділігіне қарамастан, қылмыстық қол сұғушылықты жоюмен күресуге тек қылмыстық жауаптылық арқылы қол жеткізуге болады дейді [5].

Медицина мамандығы бойынша оқу жылы басқа оқуларға қарағанда ұзағырақ екені мәлім. Осыны негізге ала отырып, ҚР ҚК ерекше бөлімінің санкцияларына медицина қызметкерлерінің салғырттығынан адам өліміне алып келген қылмыстары үшін жаза түрі ретінде қызметпен өмір бойына айналысуға тыйым салуды ұсынуды жөн көрдік.

Ю.В. Бышевский, А.И. Марцевтің пікірінше сотталушыны белгілі бір қызмет түрімен айналысу құқығынан айыру қоғамды сотталушының осы құқықтарын теріс пайдаланудан қорғайды [6].

Біз жоғарыда аталған пікірмен толығымен келісеміз. Жазаның мақсаты кінәліні әдеттегі тұрмыс қалпынан айыру болады. Медицина қыз-

меткерінің мамандығы зор қабілеттілік пен тәжірибені талап ететінін ерекше атап өту қажет. Дәрігер мамандығын алу үшін үлкен күш-жігер жұмсаған адамды өз қызметімен айналысу құқығынан айыру, кінәлі тұлғаның және басқа жауапсыз медицина қызметкерлерінің қылмыстық құқық бұзушылық жасамас бұрын ойлануына негіз болады деп санаймыз.

Заманауи қоғамда қылмыстылықты алдын алу маңдай алды мағынаға ие. Ж.П. Марат «Жағдайы тұрақты қоғамда қылмыс жасағаны үшін жазалаудан гөрі оны алдын алу жолын табу тиімдірек», – деп атап көрсеткен [7]. «Дана заңгер жазалаудың орнына қылмыстың алдын алу амалдарын табуға тырысады. Бірақ оған құқық аясын шектеу жолымен емес, оның кері жақтарын жойып, құқыққа қызмет аясының оң жақтарын ұсыну арқылы қол жеткізеді» [8].

Қазақстан Республикасында 2016 жылдан бастап «Міндетті әлеуметтік медициналық

сақтандыру» туралы заңы қабылданды. Медицина саласындағы жаңалық осы қылмыс түрлерін алдын алуда үлкен рөл атқарады. Бұл медицина мекемелері арасында бәсекелестікті арттырып, медицина қызметінің сапасын жақсартуға септігін тигізеді.

Қылмыстылықты алдын алудың ең тиімді жолы оны тудыратын себептерді жою болып саналады. Сондықтан, медицина қызметкерлерінің дәрежесін жоғарылатып, беделді мамандыққа айналдыру қажет. Сонымен қатар, қазақстандық медициналық оқу орындарына «Медицина құқығы» пәнін енгізу қажет деп санаймыз.

Тұрғындардың денсаулығын сақтау аясындағы заңнамалар жүйесі үнемі дамып отыратын қоғамдық қатынастарға мейлінше сәйкес болуы тиіс. Сонымен қатар денсаулық сақтау нәтижелі, берік басқарылатын және мемлекет тарапынан бақыланатын, қауіпсіз және еліміздің барлық тұрғындарына қолжетімді болуы тиіс.

Әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасының Конституциясы. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыз// «Әділет» деректер базасы.
- 2 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Кодексі // «Әділет» деректер базасы.
- 3 Қазақстан Республикасының Бас Прокуратурасы құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті Ақпараттық статистикасының статистикалық мәліметтері // <http://service.pravstat.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/MainMenu>
- 4 Сергеев Ю.Д. Медицинское право: учебный комплекс для вузов. – М.: ИГ «ГЭОТАР-Медиа», 2008. – С. 404.
- 5 Гальперин И.М. Наказание: социальные функции, практика применения. – М.: «Юридическая литература», 1983. – 208 с.
- 6 Бышевский Ю.В., Марцев А.И. Наказание и его назначение. – Омск, 1975. – 82 с.
- 7 Марат Ж.П. План уголовного законодательства. – М.: ИЛ, 1961. – С. 6.
- 8 Карпец И.И. Уголовное право и этика. – М.: Юрид. лит., 1985. – 256 с.

References

- 1 Kazakhstan Respublikasynyn Konstitutsiyasy. Kazakhstan Respublikasynyn 1995 zh. 30 tamyz// «Adilet» derekter bazasy.
- 2 Kazakstan Respublikasynyn Kylmystyk kodeksi. Kazakstan Respublikasynyn 2014 zhylygy 03 shildedegi № 226-V Kodeksi // «Adilet» derekter bazasy.
- 3 Kazakstan Respublikasynyn Bas Prokuraturasykukyktyk statistica zhane arnאי esepke alu zhonindegi komiteti, Akparattyk statistikasynyn statistikalыk malimetteri // <http://service.pravstat.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/MainMenu>
- 4 Sergeev YU.D. Medicinskoepravo. Uchebnyi kompleks dlya vuzov. – M.: IG. «GEOTAR-Media», 2008. – S. 404.
- 5 Galperin I.M. Nakazanie: social'nyefunkcii, praktikaprimeneniya. – M.: «Yurid. lit», 1983. – 208 s.
- 6 Byshevsky Yu.V., Martsev A.I. Nakazanie I ego naznachenie. – Omsk, 1975. – 82 s.
- 7 Marat ZH.P. Plan ugolovnogozakonodatel'stva. – M.: IL, 1961. – S. 6.
- 8 Karpets I.I. Ugolovnoepravoietica. – M.: Yurid. lit., 1985. – 256 s.